

TURISMUL RELIGIOS (Religious Tourism)

Conf. univ. dr. Bădulescu Alina

Universitatea din Oradea
abadulescu@uoreadea.ro

Lector univ. dr. Ban Olimpia

Universitatea din Oradea
oban@uoradea.ro

Rezumat

Prima parte a articolului prezintă trecutul și prezentul turismului religios în lume și în România, precum și implicațiile sale asupra călătoriilor.

A doua parte a lucrării descrie regiunile cu potențial turistic religios din România, ca și activitățile care pot crește și ajuta dezvoltarea acestui tip de turism în țara noastră.

Cuvinte cheie

- Religie;
- Turism;
- Locuri de interes;
- Beneficii;
- Trenduri.

Abstract

The first part of the paper presents the past and present of the religious tourism in the world and in Romania and its implications on traveling.

The second part describes the regions with religious tourism potential in Romania and the activities that could enhance and help the development of this kind of tourism in our country.

Keywords

- Religion;
- Tourism;
- Attraction sites;
- Benefits;
- Trends.

1. Considerații generale

Turismul de factură religioasă apare în a II-a etapă a evoluției turismului, numită etapa pseudo-turistică, ce coincide perioadei evului mediu timpuriu și mijlociu până în epoca renașterii.

Pelerinajele religioase se îndreptau spre Roma și Ierusalim pentru creștini, Meka și Medina în Arabia Saudită pentru musulmani, Lhasa și sanctuarele din India și Indochina pentru budiști, muntele Fuji pentru japonezi.

Turismul religios este acel tip de turism care are ca scop vizitarea edificiilor religioase cu implicații de ordin spiritual. Noțiunea de religios s-a dezvoltat de la înțelegerea motivațiilor turiștilor. Diferența dintre această formă de turism și altele o constituie motivația religioasă a turiștilor.

Formele de manifestare ale turismului religios sunt diverse:

- vizite la lăcașurile sfinte;
- pelerinaje religioase;
- tabere religioase pentru tineret.

Taberele religioase pentru tineret se desfășoară în toată lumea în perioada de vară.

În cazul României, conform strategiei propuse prin programul „Orizont 2025”, autoritățile vor sprijini bisericile de diferite culte, în special pe cele care ajută tinerii cu probleme sociale.

El poate fi individual sau în grup organizat cum sunt pelerinajele și taberele religioase. Se practică de către o anumită categorie de persoane și vizează atât promovarea valorilor culturale, cât și a celor spirituale. De aceea nu se poate face o distincție netă între turismul cultural, referindu-ne la vizitarea edificiilor religioase, și turismul religios. Spre exemplu, turiștii care merg la mănăstiri din curiozitate, din nevoia de a cunoaște locuri și lucruri noi, atrași de frumusețea lor prin artă, prin faptul că sunt situate în locuri mai retrase, pitorești dar și prin

viața deosebită pe care o duc cei ce locuiesc în ele, în momentul întâlnirii cu lăcașul de cult ei se transformă subit în pelerini: își schimbă vestimentația, aprind o lumânare, se închină la icoane. Impactul a operat ceva în el. Întâlnirea cu sacral modifică motivația exterioară a călătoriei, vizitatorul descoperind și o motivație interioară, de alt ordin decât cel pur turistic.

Pornind de la noțiunea de turism cultural-religios se poate vorbi de două mari tendințe de călătorii:

- Călătorie unifuncțională, care are un singur scop de natură religioasă. Un exemplu foarte bun în cazul României sunt călătoriile religioase efectuate la lăcașuri cu icoane făcătoare de minuni: mănăstirea Neamț, mănăstirea Agapia, Sihăstria sau Nicula. Participantul la acest gen de călătorie este strict pelerinul.
- Călătorie plurifuncțională, care îmbină aspectele religioase ale călătoriei cu cele strict culturale, și care permit vizitarea unui număr mai mare de obiective turistice.

Atunci când elementul de atracție pentru turiști se află într-un monument sau altă formă a patrimoniului cultural de factură religioasă, se poate vorbi de **turism în spațiu religios**.

O altă tendință a ultimelor decenii ale secolului trecut este de a petrece un sejur în apropierea unor lăcașe de cult renumite. Astfel, multe ansambluri monahale și-au realizat propriile case de oaspeți în care primesc un număr redus de credincioși și în care trebuie respectate anumite norme pe durata șederii, pentru a nu perturba ordinea activității monahale.

Intre turism și religie există nenumărate interacțiuni și combinații pe baza relației dintre locul sacru și motivația turistului.

Vorbind despre turismul religios în România trebuie să luăm în considerare 6 aspecte:

• **Mormintele sfinte, ca locuri de pelerinaj**, care sunt privite singular și care pot fi însoțite de foarte puține atracții turistice. În cazul României nu se poate vorbi de morminte sfinte, în schimb există mai multe monumente de cult care adăpostesc rămășițe pămâtenne ale unor sfinți (mormântul Sfintei Paraschiva la Iași) sau martiri (osemintele primilor părinți martiri creștini de la mănăstirea Cocoș din nordul Dobrogei).

• **Sanctualele religioase** care au importanță turistică majoră datorită particularităților istorico-culturale, și care pot fi însoțite de alte valori culturale sau de peisaj, festivități creștine, fiind o combinație între atracția turistică și valoarea spirituală pentru credincioși. Cu toate că nu este la fel de renumit ca sanctualele religioase din Marea Britanie, sanctuarul dacic de la Sarmisegetuza Dacică din Munții Orăștiei poate constitui un bun exemplu de combinație între valoarea turistică și cea spirituală a sanctuarului.

• **Bunuri cultural-religioase**, care au statut de monumente arhitectonice și artistice, considerate mari atracții turistice. Din acest punct de vedere România are un avantaj datorită unor monumente renumite cum ar fi mănăstirile din Moldova, Muntenia, Oltenia sau Transilvania și catedralele catolice din Sumuleu, Brașov, Cluj-Napoca)

• **Destinațiile religioase**, unde au loc manifestări religioase. În România un bun exemplu îl constituie sărbătorile de Crăciun și sfârșitul anului în zona Maramureș sau în Bucovina.

• **Circuitele de vizitare** a unor importante lăcașe de cult, unele cu valoare pur religioasă, asociate cu cele cu valoare istorică și artistică: circuitul mănăstirilor din Bucovina, Moldova, Dobrogea.

• **Taberele religioase pentru tineret**, care se desfășoară cu precădere în

perioada vacanțelor de vară. În cazul țării noastre este vorba de sprijinul bisericilor de diferite culte care sprijină tinerii cu probleme sociale.

Drumul spre sfintele mănăstiri este ales de tot mai mulți tineri, acestea reprezentând adevărate locuri de reculegere și întărire duhovnicească. Asociația Studenților Creștin-Ortodoxi din România organizează pelerinaje la mănăstiri din toată țara. Grupurile de studenți din București și din alte centre universitare pot participa la pelerinaje organizate la Muntele Athos.

Pelerinajul religios este o constantă a umanității. El are motivații multiple și semnificații spirituale profunde, când este trăit intens și înțeles corect. Pelerinii sunt oameni care doresc să viziteze și să venereze locurile sfinte biblice, mormintele martirilor, moaștele sfinților, icoane făcătoare de minuni sau locuri unde trăiesc mari duhovnici renumiți.

Centrele de pelerinaj sunt mijloace moderne de promovare a spiritualității și culturii în contextul ecumenic local și internațional. Acestea au rolul de a dirija, coordona și controla procesul de organizare al pelerinajelor. Acestea oferă o serie de servicii cum ar fi:

- excursii pentru creștini din țară și străinătate;
- pelerinaje pentru pelerini de alte confesiuni, în special din Europa Occidentală;
- tururi de orașe;
- expediții și tabere de studii;
- cazare în case de oaspeți și spații de primire ale bisericii, în România;
- consiliere pelerinaje;
- servicii de informare pentru turismul religios.

Calculule la nivel mondial arată că numai turismul religios reprezintă aproximativ 26% din fluxul turistic total.

În ceea ce privește România, numărul turiștilor implicați în turismul

cultural și religios, la nivelul anului 2002, a depășit în mod evident cifra de 500.000. Această cifră, din păcate, nu este exactă, putând fi amplificată de numărul pelerinilor care merg la marile sărbători religioase, cum este Sfânta Paraschiva la Iași, Sfântu Dimitrie cel Nou la București, 15 august la Nicula, sau Rusaliile la Sumuleu (numai în ultimul caz numărul pelerinilor sosiți aici depășește cifra de 100.000 de oameni anual. În consecință se poate spune că numărul turiștilor care practică turismul cultural și religios în România depășește cifra de 1.000.000.

În trei ani de activitate Centrul de pelerinaj „Sf. Paraschiva” a organizat 354 de pelerinaje dintre care:

- 31 de pelerinaje în străinătate la care au participat 1.009 pelerini și s-au parcurs 146.607 km;
- 323 pelerinaje în România la care au participat 10.017 pelerini, parcurgându-se 52.858 km;
- pelerinaje în România, în special în regiunea Moldovei, pentru 1.393 pelerini de diferite confesiuni din străinătate.

În Israel vin peste 2.000.000 de turiști anual. Orașul Ierusalim cuprinde obiective pentru credincioși evrei, creștini și musulmani. Pentru creștini, importanța Ierusalimului este deosebită deoarece el reprezintă o mărturie și un izvor al lumii creștine. Dintre obiective amintim: Zidul Templului Solomon, Moscheia lui Omar, Bisericile creștine, Grădina Ghetsemani.

2. Potențial turistic religios în România

Țara noastră este binecuvântată cu mii de lăcașuri sfinte și monumente religioase, unele provenind chiar din primele veacuri creștine.

I. Regiunea turistică a câmpiei și dealurilor de vest

Obiectivele religioase, din grupa bisericilor, catedralelor și mănăstirilor nu lipsesc în habitatele de mare tradiție, etalând valori arhitecturale, picturi și

sculpturi interioare foarte interesante. Catedralele din Timișoara, Oradea și Satu Mare; mănăstirile Partos, Săraca, Povârgina; bisericile din Beltiug, Apa, Stana, Tileag devin puncte luminoase în ghidul turistic al regiunii.

II. Regiunea turistică Oaș-Maramureș-Obcinele Bucovinei

Bisericile de lemn din Maramureș (Ieudat, Șugatag, Sârbi, Breb, Giulești, Moisei, Dragomirești) constituie repere de marcă ale creativității și originalității artizanilor localnici.

Înspre Podișul Sucevei mănăstirile Voroneț, Humor, Moldovița, cu minunatele fresce exterioare, atrag turiștii.

III. Regiunea munților Apuseni

Bisericile din lemn de la Lupșa, Vidra, Garda de Sus, Rieni impresionează prin frumusețea lor. O mănăstire vestită este cea de la Râmeți, printre cele mai vechi din Transilvania.

IV. Regiunea depresiunii Transilvaniei

Obiectivele religioase sunt reprezentate prin bisericile de lemn din zona Sălajului (Fildu de Sus, Agrij), cele ctitorite de Ștefan cel Mare la Vad și Feleac; ctitoria lui Mihai Viteazul de la Lujerdiu, dar și prin bisericile fortificate din Podișul Târnavelor (Alma, Biertan, Axente Sever). Catedralele gotice din Cluj-Napoca și Alba Iulia, cele ortodoxe din Cluj-Napoca, Alba Iulia și Târgu Mureș precum și mănăstirile Nicula și Rohia, întregesc o salbă de atracții recunoscută prin valoarea sa.

V. Regiunea Munților Poiana Ruscă

La loc de frunte sunt bisericile de piatră ale Depresiunii Hațegului (Densuș, Sântămăria Orlea, Strei sângeorgiu).

VI. Regiunea grupei centrale a Carpaților Orientali și Sub-Carpații Moldovei

Dacă în perimetrul muntos atracțiile de proveniență antropică sunt puține și se datorează etnografiei secuilor, în Sub-Carpații Moldovei ele predomină net. Este de ajuns să menționăm

mănăstirile Agapia, Neamț, Văratec, Secu, Sihăstria, Bistrița, Schitul Durău. În județul Neamț, întâlnim monumente religioase de peste 100 ani. Unele dintre ele au facilități de cazare pentru cei care vor să petreacă mai mult timp în preajma lor.

VII. Regiunea turistică a Podișului Moldovei

Sunt reprezentative pentru acest subiect bisericile cu fresce Sucevița și Arbore, mănăstirile Putna, Dragomirna, Trei Ierarhi, Golia, Galata, Cetățuia, Bisericile Sf. Ion, Sf. Nicolae, Sf. Ioan Botezătorul precum și cele din Dorohoi: Huși, Bârlad, Rădăuți, Hârlău, Dobrovăț sunt mărturia permanentei credinței strămoșești.

VIII. Regiunea curburii carpatice

De menționat sunt Biserica Neagră și mănăstirea Cheia.

IX. Regiunea turistică a Carpaților Meridionali

Obiectivele turistice religioase sunt mănăstirile: Sinaia, Sâmbăta, Cozia.

X. Regiunea Sub-Carpaților Getici

Edificiilor religioase le revine poziția dominantă. Mănăstirile Dealu, Curtea de Argeș, Cozia, Govora, Frâsinei, Bistrița, Hurez, Tismana sunt obiective cu o funcție atractivă de mult atestată. Niciunde un circuit al mănăstirilor nu este mai dens și mai ușor de parcurs decât aici, iar faima marilor voievozi aureolează ctitoriile de la Cozia, Curtea de Argeș, Hurez.

XI. Regiunea Câmpiei Române

Edificiile religioase, constituite din biserici și mănăstiri sunt concentrate în București (Stavropoleos, Sf. Gheorghe Vechi, Patriarhie), mănăstirile Snagov, Cernica, Radu Vodă, Pasărea) dar și în celelalte orașe, sau în vecinătatea lor.

XII. Regiunea Podișului Dobrogei

În această regiune amintim: Peștera Sf. Apostol Andrei, Basilica de la Niculițel, Cetatea Halmirys, Complexul monahal de la Basarabi-Murfatlar.

Arhiepiscopia Tomisului, prin Biroul de pelerinaj, oferă un ghid pentru cei care vor să viziteze aceste locuri. Peștera Sf. Apostol Andrei, a fost sfințită în 1942 și a constituit până la al doilea război mondial loc de pelerinaj și slujbe religioase. Reactivarea mănăstirii a avut loc după 1990, astăzi înfățișându-se ca un loc sfânt, făcător de minuni cu peste 20 de călugări. Mănăstirea Dervent este un alt lăcaș de cult renumit al Dobrogei și dispune de 60 locuri de cazare. În nordul Dobrogei, se află Mănăstirea Cocoș unde pelerinii se pot închina la moaștele sfinților martiri Zoticos, Athos, Kamasis și Filippos. Tot aici se află și un muzeu cu obiecte de artă religioasă veche. Mănăstirea are 22 călugări și dispune de 90 locuri de cazare. Mănăstirea de la Niculițel reprezintă cel mai vechi edificiu de cult creștin cunoscut până în prezent. Alte lăcașuri sfinte din Dobrogea: mănăstirea Celic-Dere, Schitul Sfânta Elena de la Mare, schitul și peștera Sf. Ioan Cassian, mănăstirea Bălteni, schitul Letea, mormântul pictat de la Tomis, Basilica Histria, Basilica Callatis.

3. Activități care favorizează turismul religios

Deși au o durată scurtă - câteva zile - ele se adaugă obiectivelor turistice materializate în teren, diversificând oferta de ansamblu a unui teritoriu. Adesea practicarea este condiționată de prezența edificiilor turistice propriu zise, cum ar fi hramurile și pelerinajele religioase desfășurate sub egida unor schituri sau mănăstiri.

Hramurile și pelerinajele religioase, concentrează, pentru 1-3 zile, un mare număr de credincioși veniți din toată țara, uneori chiar turiști străini aflați în sejur sau în tranzit în România. Majoritatea absolută se desfășoară vara, la 20 iulie (Sf. Ilie), 15 august (Adormirea Maicii Domnului), dar și în prima lună a

toamnei, la 8 septembrie (Nașterea Maicii Domnului) și 14 septembrie (Înălțarea Sfintei Cruci). Dintre hramurile cu largă audiență sunt cele ale mănăstirilor din Bucovina, Sub-Carpații Moldovei, Sub-Carpații Getici, sau Transilvania. Alte activități:

- Simpozioane religioase;
- Evenimente cultural creștine;
- Expoziții de icoane și obiecte de cult;
- Concerte de muzică religioasă.

Edificiile religioase marchează evoluția concepțiilor și a stilurilor arhitectonice. Sunt răspândite pe toate continentele, constituind veritabile puncte de atracție turistică. O mare parte dintre acestea au suferit mari distrugerii atunci când forțele aflate în conflict aveau religii diferite sau aveau concepții anti-religioase. Au fost distruse templele aztece sau incașe de către conchistadori, bisericile creștine în evul mediu de către turci, sau lăcașurile de cult din Estul Europei de către comuniști. Dar exemplul ocrotirii de către turci a catedralei Sfânta Sofia, chiar în centrul imperiului, sau a catedralei din Moscova de către comuniștii sovietici, dovedește că fanatismul religios sau ateu a avut limitele lui, arta adevărată supraviețuindu-i. Lăcașurile de închinăciune și meditație sunt diverse. La început această funcție au îndeplinit-o peșterile și labirinturile întunecate unde omul și-a înfiripat primele altare de cult sau urne mortuare. Ulterior, componenta mistică a sufletului său l-a condus la edificarea și diversificarea edificiilor cu o astfel de funcție, în strânsă dependență cu varietatea religiilor, tradițiilor, vechimii și intensității populării teritoriului, cu gradul de dezvoltare al societății etc.

Se constată ca urmare, o răspândire generalizată a obiectivelor turistice din această categorie, pe toate continentele și în toate statele, densități mai ridicate constatându-se acolo unde societățile umane s-au consolidat mai timpuriu și au

avut o creativitate, pe toate planurile mai bogată.

Din grupa edificiilor turistice cu funcție religioasă fac parte: sanctuarele, templele, bisericile, catedralele, (moscheile, sinagogile, mănăstirile, mausoleele și cimitirele).

a) Sanctuarele reprezintă incinte delimitate prin pietre de hotar sau ziduri, în interiorul cărora sunt amplasate construcțiile cu destinație religioasă.

După menționările lui Herodot, în Grecia antică existau 18 sanctuare, dar numărul lor, conform vestigiilor scoase la iveală de săpăturile arheologice, este mult mai mare. Așa sunt sanctuarele de la Dodona, Patras, Epidaur, Olimpia, Trofonios, Eleusis, Didyna, Acropole sau Delfi.

Turiștii mai pot admira coloanele templului lui Apollo, ale Colosului, tezaurul ateniensilor. În Japonia abundă sanctuarele shintoiste, dintre care cele mai cunoscute fiind cele de la Nikko, Izumo, Nagoya, Ise, etc. Pe teritoriul nostru opaițele cu însemnele crucii descoperite în așezările daco-romane din secolele II-IV, și călătoria apostolului Andrei, în ținuturile Dunării de Jos și în Dobrogea în aceeași perioadă, înlătură orice îndoială că românul nu s-ar fi născut creștin. Sanctuarele și templele, ca edificii religioase precreeștine, le regăsim sub formă de vestigii, în vechea capitală a statului dac centralizat, Sarmisegetuza Regia, localizată în Munții Orăștiei. Aici, într-un complex arheologic de mari dimensiuni, cu nimic mai prejos celor descoperite în Anzi și aparținând incașilor, s-au desvelit urmele a 4 sanctuare.

b) Templele, socotite ca o casă a divinității, a zeilor, au constituit imboldul principal în construirea unor edificii de mare amploare și originalitate.

În preistorie, funcția templului a fost atribuită peșterii, decorate cu picturi parietale. Dependența omului de grotă

ancestrală și reflectarea ei în planul mitic ne-o ilustrează tendința sa de a-și săpa cu propria sudoare caverne ce adăpostesc grandioase edificii. Astfel au luat ființă renumitele temple subterane din insula Elephanta, în apropiere de Bombay. Tot în India se află templele subpământene de la Ellora. Ele poartă numele zeilor cărora le-au fost dedicate: Kailasa, Visnacarna, Indra. Alte temple, din aceeași categorie, sunt localizate în insula Salcette, Pandan-Lena, Mhar. Tradiția acestor temple se extinde și în Afganistan, Asia Centrală, și mai ales în China.

Mai „tinere” ca templele subterane indiene, dar cu o construcție mai complexă, sunt speos-urile egiptene din Valea Nilului, în Nubia Inferioară. Cunoscute sunt templele de la Abu Simbel.

Templele, ca obiective turistice, sunt prezente peste tot în Grecia. Astfel, la Delfi, mai pot fi admirate incinta și coloanele templului lui Apollo și Neoptoleon; la Olimpia se află templul lui Zeus. Alte vestigii din această categorie sunt la Delos (templul Artemidei) Efes, Samotrace (templul lui Zeus).

Dintre toate construcțiile grecești cu funcție religioasă aparținând antichității, cele mai bine conservate și vizitate de turiști aparțin complexului arhitectural al Acropolei ateniene. Aici se află o mare densitate de valori artistice ale patrimoniului universal: templul zeiței Nike Apteros, Erechteionul, templul lui Hefaistos și Parthenonul.

La Sarmisegetuza Ulpia Traiana au fost reconstruite parțial o serie de temple (Templul lui Liber Pater, Templul Augustalilor, Templul Silvanus, Templul Esculap și Hygia). Temple și sanctuare au ființat la Porolissum, Napoca, Micia, Apullum, dar și în cetatea dacă de la Bâtea Doamnei din județul Neamț. Conservarea mai precară a acestui tip de edificii se datorează și înlocuirii lor, încă

din secolele IV-VII, cu bisericile specifice cultului creștin.

Odată cu trecerea la credința creștină în Europa, în locul templelor apar bisericile iar în lumea musulmană moscheile.

c) Bisericile sunt edificii religioase, specifice spațiului euro-american, unde creștinismul, sub diferitele sale variante, s-a răspândit mai rapid, ridicându-și lăcașuri de cult adecvate. Ele atrag vizitatorii prin vechime, grandoare, stilul construcției, decorații interioare și exterioare dar și pentru valorile spirituale.

În țara noastră întâlnim toate tipurile constructive și o gamă extrem de variată de stiluri. Sunt binecunoscute bisericile din piatră din Țara Hațegului, considerate a fi printre cele mai vechi din Arcul Carpaților. Tot în același stil sunt bisericile de la Densuș, Sântămăria Orlea, Ștrei, Ștrei sângeorgiu, Remeți, Scheii Brașovului.

Alte biserici au fost întărite cu fortificații. Un exemplu în acest sens este biserica evanghelică din Sebeș, biserica Arbore din nordul Moldovei, la Sibiu, Csnădie, Csnădioara, Cincu, Harman, Rotbav, Biertan, Feldioara, Codlea.

De o mare valoare turistică se dovedesc a fi bisericile de lemn din Maramureș, Sălaj sau Munții Apuseni. Sunt binecunoscute bisericile din lemn de la Surdești, Cupșeni, Dragomirești, Libotin din Maramureș, Fildu de Jos, Agriș sau Cizer în Sălaj, Rien, Lazuri, Vidra, Garda de Sus în Munții Apuseni. Pictura interioară sau frumusețea icoanelor găzduite pot fi admirate în bisericile din Remetea, Sighiștel, Hălmagiu, Almașu Mare, Ocna Sibiu, Densus, Vad, Feleac, Moisei, Libotin, Susenii Bârgăului, Nicula, Săliste, Făgăraș.

Dintre bisericile celebre în Europa, menționăm Saint Chapelle din Paris, San Ambrioggio din Milano, Arles și Vezelay din Franța, Kondopog din URSS.

d) **Catedralele**, moscheile și sinagogile alcătuiesc o grupă importantă de edificii religioase. Catedralele sunt caracteristice spațiului european și american. Dintre acestea menționăm: basilica Sfânta Sofia din Constantinopol, basilica San Marco din Veneția, catedralele San Vitale și Sant Apollinaire Nouvio din Italia. Construcțiile în același stil au fost prezente și în țara noastră, în Transilvania, la Alba Iulia, la Herina și Cisnădioara.

În Italia întâlnim catedrala San Pietro din Roma, în Anglia catedrala St. Paul din Londra, Westminster, catedrala din Canterbury, în Franța Notre Dame, Chartres, Reims și Amiens, în România Biserica Neagră din Brașov, biserica Sf. Mihail din Cluj.

Moscheile se constituie în edificii religioase reprezentative pentru lumea islamică. Le vom întâlni, sub forma de vestigii, și în vechi teritorii cucerite de musulmani în Europa sau Africa. Cunoscute prin măreția și mozaicurile lor sunt: Moscheia Albastră și Moscheia Valid din Istanbul, Moscheia Kalean din Buhara, moscheile din Cairo, Cordoba, Damasc, Medina.

Sinagogile sunt edificii religioase ale lumii semite.

e) **Mănăstirile** alcătuiesc ansambluri arhitectonice centrate în jurul unui edificiu de cult din categoria bisericilor sau catedralelor. Lângă funcția religioasă propriu-zisă, mănăstirile sunt și habitate caracteristice, producătoare de bunuri și atracții turistice (articole de artizanat, hramuri, pelerinaje). În România se întâlnesc mai ales în Bucovina și Sub-Carpații Moldovei: Voroneț, Humor, Pătrăuți, Bistrița sau Putna, Moldovița, Sucevița, Dragomirna, Golia, Galata, Agapia, Humor.

În Muntenia și Oltenia există de asemenea un brâu de mănăstiri începând cu Mănăstirea Dealu, Cozia, Argeșului, Hurez sau Tismana iar în județul Buzău,

mănăstirea Ciolanu. În Transilvania întâlnim mănăstirile: Râmeț, Nicula, Rohia.

La nivelul continentului European mănăstirile sunt extrem de răspândite. Așa sunt mănăstirile de pe Muntele Athos, Rila și Nesebar din Bulgaria, Dubrovnik din Croația, Pavia și Monte Casino din Italia, Nara din Japonia, Saint Michel din Franța.

Toate aceste obiective au ca funcție inițială practicarea cultului religios, fiind lăcașuri destinate satisfacerii nevoilor spirituale de acest gen pentru o populație numeroasă în timp nedefinit.

4. Pelerinajul, între împlinire spirituală și/sau afacere de turism

Se consideră că *pelerinajul modern este un pact pe care industria turismului l-a încheiat cu religia*. Cei care susțin diferențe fundamentale dintre turism și pelerinajul religios punctează disensiunile majore.

Pelerinajul este văzut ca o călătorie la locuri sfinte, întâlniri sau manifestări cu caracter religios. După opiniile bisericii, pelerinajul nu vizează doar influențarea psihicului prin instalarea liniștii sufletești, împlinirea spirituală ci consideră că o cale de atingere a acestei stări este *biciuirea* fizicului. Călătoria în sine, la locurile sfinte, ar trebui să fie o penitență, o *suferință necesară* pentru atingerea unui anumit nivel spiritual. Ca urmare confortul, relaxarea, distracția și alte forme de distragere nu ar avea ce căuta în pelerinaj. Văzut în felul acesta, pelerinajul are prea puține puncte comune cu turismul.

De multe ori măicuțele și călugării din diverse lăcașuri religioase se simt chiar agresați de cei ce nu caută împlinirea spirituală ci doar „curiozități” ale vieții monahale sau a lăcașurilor sfinte.

Am făcut un studiu în anul 2002 pe bază de chestionare la mănăstirile cele mai cunoscute din nordul Moldovei: Putna, Voroneț, Sucevița, Văratec, Agapia și biserica din comuna Arbore. Am primit prin poștă răspunsul la chestionare. Analizarea răspunsurilor a reflectat o stare pe care am sesizat-o și la fața locului. Măicuțele care au răspuns la întrebări au făcut cu grijă acest lucru, însă la întrebările legate de valorificare a locurilor de cazare disponibile pentru turism, s-a răspuns cu o oarecare „iritare”.

Turismul având la bază o motivație religioasă este mult promovat de agențiile de turism, însă ne întrebăm dacă se poate desfășura acest tip de turism fără participarea reală a celor din „destinațiile” vizate. De cele mai multe ori, Biserica preferă să organizeze ea singură aceste pelerinaje, grupul să fie însoțit de preot, care pe parcursul deplasării să desfășoare activități specifice: rugăciuni, discuții pe teme spirituale etc. În finalul unui tur, făcut după „toate regulile Bisericii”, se acordă chiar un certificat ce atestă acest lucru. În acest caz, activitățile colaterale sunt reduse la minim iar noi ne întrebăm în ce măsură acest demers este turism.

Pe de altă parte însă, dintotdeauna turismul a fost considerat o formă de călătorie sacră sau spirituală. Trebuie să pleci, să ieși din mediul tău obișnuit pentru a te regăsi. Călătoria cu orice scop înseamnă o desprindere, o experimentare care influențează și de multe ori schimbă.

Privit în felul acesta turismul are multe puncte comune cu pelerinajul. De altfel, fiecare vizitator al acestor locuri sfinte are motivele sale intrinseci, personale, care îl pot situa în rândul turiștilor propriu-zisi sau a turiștilor-pelerini. Collins-Kreiner N. și Kliot N. au realizat o scală a caracteristicilor celor ce vizitează astfel de locuri după importanța acordată locurilor sfinte și lipsa de interes în turismul ca atare. Metoda s-a bazat pe analizarea a sute de chestionare

completate de pelerini. Scala obținută a fost descrisă ca turism *versus* pelerinaj. Concluzia a fost totuși că pelerinajul în stil vechi a început să se apropie de turismul religios de astăzi.

Și Nolan Mary Lee și Nolan S. au arătat că cei ce vizitează locurile sfinte sau participă la evenimente cu caracter religios pot fi amplasați pe o scală, după obiectivele urmărite pornind de la *devotații pelerini la turiștii tradiționali*. Conflictele de interese ce pot să apară între pelerini și turiști pot fi rezolvate prin strategii manageriale.

Pelerinajul în stil tradițional însemna călătoria ca o penitență, însă pare că astăzi lucrurile au început să se schimbe.

Chiar dacă preotul însoțește grupul, se acceptă stilul de viață al pelerinului actual și se optează pentru hoteluri de trei stele, transport cu avionul, utilizarea telefoanelor mobile și a laptopurilor. În felul acesta turismul religios aduce beneficii atât participanților cât și beneficiarilor.

5. Concluzii

a) Turismul religios este acel tip de turism ce are ca scop vizitarea edificiilor religioase cu implicații de ordin spiritual. Din acest punct de vedere nu se poate opera o distincție clară între cei ce vizitează aceste lăcașuri cu motive religioase sau de altă natură, impactul pe care îl are vizitarea putând fi sau nu religios.

b) Se manifestă două tendințe în călătoriile religioase: cele care au ca singur scop motivația turistică și cele care îmbină această motivație cu cea culturală. Multitudinea de motivații corespunde mai bine complexității omului modern.

c) Turismul religios în România este identificat cu următoarele forme: vizitarea unor monumente sfinte-de cult, vizitarea sanctualelor religioase, vizitarea unor

obiective cultural-religioase (monumente din Moldova, Oltenia etc.), vizitarea destinațiilor religioase cu ocazia serbării anumitor evenimente, circuite de vizitare și tabere pentru tineret.

d) Turismul religios continuă să aibă o pondere importantă în fluxul turistic total (26%), la nivel mondial, mărimea sa putând fi chiar mai mare dar înregistrarea numărului de turiști nefăcându-se foarte precis, nu se cunoaște numărul exact de turiști. În România în anul 2002, a fost în jur de 1.000.000 de turiști cu motivație religioasă.

e) Potențialul turistic religios trebuie să se îndeplinească cu activitățile care favorizează turismul religios și organizarea acestuia. Tot mai mult se înregistrează mănăstiri și alte lăcașuri de cult care oferă cazare pentru turiști (inițial fără plată, în prezent cu o plată modică și cu adăugarea serviciului de masă).

f) Din punct de vedere al „bazei materiale”, România dispune de un bogat potențial pentru turismul religios renumit mai ales pe plan intern și recunoscut pe plan internațional prin combinarea cu turismul cultural.

g) *Pelerinajul modern este un pact pe care industria turismului l-a încheiat cu religia.* Din perspectiva unora, între acestea nu există prea multe puncte comune. Având în vedere obiectivele intrinseci pe care turismul și religia le au, atragerea turiștilor ar trebui să fie un scop comun. Marketingul religios, la fel de „real” ca și cel turistic, chiar dacă mai puțin cunoscut ar trebui să se îmbine cu acesta din urmă pentru satisfacerea multiplelor categorii de turiști. Un management atent al destinațiilor religioase ar putea aduce beneficii atât pentru operatorii turistici cât și pentru instituțiile religioase.

Bibliografie

1. Collins-Kreiner N., Kliot N. *Pilgrimage tourism in the Holy Land: The behavioural characteristics of Christian pilgrims*, Kluwer Academic Publishers-2005, vol 50, no.1, pp. 55-67, <http://titania.ingentaselect.com>
2. Nolan Mary Lee, Nolan S. *Religious sites as tourism attractions in Europe*, Oregon State University, U.S.A., 2002, www.sciencedirect.com
3. Rinschede G. *Forms of religious tourism*, Universitat Regensburg, Germany, www.sciencedirect.com, 2002
4. Revista Capital, nr.20, 16 mai 2002, *Pelerinajul - turism religios în condiții de trei stele*